

А. В. Ганкевич

ВЛИЯНИЕ ДОСУГА НА УДОВЛЕТВОРЕННОСТЬ СУПРУЖЕСКОЙ ЖИЗНЬЮ

Данная статья посвящена взаимосвязи общего досуга и удовлетворенности супружеской жизнью. Семейная жизнь пара начинается с установления четких границ дозволенного, делит обязанности, устанавливает правила проведения досуга. Вступая в брак, пара входит с уже имеющимися потребностями, которые может удовлетворять брак. К таким потребностям относятся: эмоциональная теплота, проведение совместного досуга, потребность в продолжении рода, организация быта, моральная и эмоциональная поддержка и другие. Если эти потребности не удовлетворяются, то пара чувствует себя неудовлетворительно.

Ключевые понятия: досуг, осведомленность, потребности, стабильный брак, удовлетворенность супружеской жизнью.

O. V. Hankevich

INFLUENCE OF LEISURE ON SATISFACTION OF MARRIED LIFE

This article describes the interrelation of common leisure on satisfaction of people's married life. The couple begins their family life with setting clear boundaries of allowance, dividing responsibilities, establishing rules of couple's entertainment, etc. Entering into marriage a couple has already some existing needs that they are going to meet in the marriage. These needs include an emotional warmth, a common leisure, a need for procreation, life and leisure organization, moral and emotional support, and other. If these needs are not met, the couple feels uncomfortable. Married life has different stages, during which the pair performs certain functions and tasks. The closer a couple is getting to each other, the more time they spend on their own needs and try to build their own space. However, everything for a couple depends on the stages and tasks performed by changing of a time spent together. The issue of the impact of common leisure satisfaction of married life is not widely covered. Some contributions were done to the study of this question by Virginia Satir, V. Levkovich and O. E. Zuskova, V. A. Sysenko, L. S. Shilov, Josh McDowell and other scientists and psychologists. According to different scientists the rational use of free time helps to stabilize relations between a husband and a wife. The study of families of varying well-being degrees has shown that successful marriages are usually characterized by common leisure activities, and this focus both on a husband and a wife. There are a lot of advantages that family gets spending free time together: improving communication skills, effective challenges overcoming, developing life and social skills, satisfaction with family life, etc. Common family entertainment allows a couple to strengthen the emotional bond with each other to solve problems more constructively and strengthen their relationship.

Keywords: leisure, knowledge, needs, stable marriage, married life satisfaction.

Подано до редакції 08.09.2014

УДК: 159+153.14

О. М. Грек, Н. В. Овчаренко

ДІАГНОСТИКА ТА РОЗВИТОК ВЕРБАЛЬНОЇ КРЕАТИВНОСТІ У ПІДЛІТКІВ-РЕКРЕАНТІВ

У статті представлено теоретичний аналіз сучасних підходів до вивчення креативності, її видів та структурних компонентів. Розглядаються результати емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення особливостей розвитку вербальної креативності у підлітків в умовах рекреації. Розкрито особливості розробки психологічного тренінгу з розвитку вербальної креативності у підлітків в умовах рекреації. Аналізуються результати апробації тренінгу.

Ключові слова: креативність, вербальна креативність, структура вербальної креативності, розвиток вербальної креативності, підлітковий вік, рекреація.

Дослідження креативності має наукову та практичну актуальність в силу того, що творча ініціатива кожної людини, яку вона реалізує в особистій та професійній діяльності, є важливим ресурсом розвитку суспільства взагалі. Особливого значення набуває дослідження та розвиток креативності в підлітковому віці, тому що дослідниками в цій області виділяється підлітковий вік як сензитивний період для розвитку креативності.

У сучасній психологічній науці виділяють чотири напрямки дослідження креативності: перший напрямок – досліджуються продукти творчої активності людини

(Ф. Баррон, К. Тейлор, Р. Уайсберг); другий напрямок – розглядають творчість як процес, виділяючи стадії, рівні й типи творчості (М. Верггеймер, А. Пункаре, Я.О. Понамарьов, Г. Уоллес); третій напрямок орієнтується на дослідження особистості (Т. Амабайл, Н. Коган, А. Маслоу, А. А. Мелик-Пашаев, Е.Л. Яковлева й ін.); четвертий напрямок – розглядають творчість як здібність (В. Н. Дружинін, В. Т. Кудрявцев, В. Д. Шадриков, В. С. Юркевич, Дж. Гилфорд, П. Торранс й ін.) [5]. Креативність розглядається як властивість мислення та як особистісна характеристика. Креативність – це здатність

до генерування нових оригінальних ідей, які відрізняються від загальноприйнятих стереотипів [4]. У вітчизняній психології поряд з поняттям «креативність» використовується поняття «творчість». Творчість визначають як здатність до перетворення та розвитку будь-якої діяльності (Д. Б. Богоявленська), як інтелектуальну активність, чутливість до побічних продуктів своєї діяльності (Я. О. Пономарьов), здатність до самовдосконалення та до самоактуалізації (Ю. А. Миславський), здатність до нестандартних рішень і подолання стереотипів (С. М. Чурбанова, Н. Кузьміна), як компонент адаптаційного потенціалу особистості (В. Ф. Лугова).

У психологічній науці виділяють три основні види креативності: інтелектуальна креативність, соціальна креативність та особистісна креативність. До інтелектуальної креативності відносяться візуальна та вербальна креативність.

Поняття вербальна креативність науковцями використовується для визначення будь-якої креативності, пов'язаної зі словом. Тому часто вербальну креативність називають словесною. Вербальна креативність відображає специфіку активізації креативності за допомогою мови і проявляється як інтеріоризація літературного досвіду (Є. Є. Туник), як процес перекомбінування вербальних елементів ситуації (С. Медник). Продуктом вербальної креативності виступає новий мовний продукт, тобто новий оригінальний текст, усний або письмовий, будь-якого об'єму, в будь-якій формі – прозаїчній, поетичній, вільній, монологічній, діалогічній та інше [4, 90]. Науковцями (Т. В. Галкіна, С. Медник, Є. Є. Туник) виділяються такі структурні компоненти вербальної креативності, як продуктивність, вербальна оригінальність та унікальність.

Необхідно зазначити, що досить важливим є питання щодо особливостей розвитку структурних компонентів вербальної креативності у підлітковому віці в умовах рекреаційного закладу, що і є предметом нашого емпіричного дослідження.

Креативними проявами підліткового віку є такі: широта схильностей, тяга до самоствердження, новий рівень можливостей, схильність до різних видів діяльності. Передумовами розвитку вербальної креативності в підлітковому віці виступають наступні: гнучкість мислення, поведінки, прагнення звільнитися від догм і стереотипів, отримання нових знань, прагнення до оригінальності, розвиток гіпотетичності мислення, оволодіння системою продуктивних дій [2].

Рекреація (за В. О. Квартальовим) – це процес і засіб відтворення людини у фізичному, психічному, культурному, духовному аспектах. Саме в рекреаційний період відбувається відновлення сил людини, а також її всебічний розвиток. Ураховуючи те, що креативність – це саморозвиток, адаптивне реагування на мінливі умови соціуму, що дозволяють створити креативний продукт та підлітковий вік є найсприятливішим для розвитку вербальної креативності, ми вважаємо за потрібне впровадження тренінгів щодо розвитку видів креативності в умовах рекреації. Так, психологічними особливос-

тями розвитку креативності в оздоровчому процесі буде сприяння позитивному емоційному клімату в загонах, заохочення нестандартних підходів до розв'язання завдань; поєднання розвивальних і діагностичних процедур; розвитку інтелектуальної та особистісної креативності; розвитку комунікативної креативності.

Умовами розвитку вербальної креативності підлітків в рекреаційному закладі є соціальне підкріплення творчої поведінки, адекватна позитивна самооцінка.

Отже, метою роботи є дослідження особливостей розвитку вербальної креативності у підлітків-рекреантів та розробки тренінгової програми з використанням інноваційних технологій. У дослідженні використані такі емпіричні методи, як спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності та конкретні методики – методика С. Медника, методика діагностики вербальної та невербальної креативності (Дж. Гілфорд і П. Торренс в модифікації Е. Туник), методика А. С. Лачинса «Гнучкість мислення». Дослідження проводилося на базі ДП УДЦ «Молода Гвардія», в якому брало участь 50 підлітків-рекреантів віком 12-13 років.

Під час дослідження було виявлено (див. табл.1.), що у підлітків-рекреантів 12 років за результатами методики С. Медника на першому місці знаходиться показник вербальної продуктивності ($X_{cp}=0,89$), на другому місці – показник вербальної оригінальності ($X_{cp}=0,55$), на третьому місці – показник унікальності ($X_{cp}=0,36$). У підлітків-рекреантів 13 років високий рівень розвитку має показник вербальної продуктивності ($X_{cp}=0,92$), середній рівень розвитку має показник вербальної оригінальності ($X_{cp}=0,60$), низький рівень розвитку за показником унікальності ($X_{cp}=0,40$).

Досліджено рівень розвитку гнучкості мислення та виявлено, що серед підлітків-рекреантів 12 років 60% досліджуваних мають пластичне мислення, 40% досліджуваних мають ригідне мислення, тобто низький рівень креативної гнучкості. Серед підлітків-рекреантів 13 років 65% досліджуваних мають пластичне мислення, 35% досліджуваних підлітків-рекреантів 13 років мають ригідне мислення.

Одержані результати за методикою діагностики вербальної та невербальної креативності (Дж. Гілфорд і П. Торренс в модифікації Е. Туник) (див. табл.2.) свідчать, що у підлітків-рекреантів 12 років найвищі оцінки отримані за показником вербальної продуктивності за всіма субтестами ($X_{cp}=0,90$; $X_{cp}=0,85$; $X_{cp}=0,89$; $X_{cp}=0,88$; $X_{cp}=0,91$). Однак, є різниці в оцінках за показником в субтестах: найбільш складними для рішення виявились завдання субтеста 2, тобто підліткам-рекреантам 12 років важко було перерахувати наслідки гіпотетичної ситуації. Другим за результатами в роботах підлітків-рекреантів 12 років є показник гнучкості ($X_{cp}=0,65$; $X_{cp}=0,60$; $X_{cp}=0,63$; $X_{cp}=0,62$; $X_{cp}=0,62$). Також виявлено, що найскладнішими в роботі виявились завдання субтесту 2 (Умовисновки). Низькі оцінки підлітки-рекреанти 12 років отримали за показником оригінальності ($X_{cp}=0,55$; $X_{cp}=0,53$; $X_{cp}=0,55$; $X_{cp}=0,56$; $X_{cp}=0,57$).

Таблиця 1

Результати дослідження структурних компонентів вербальної креативності за методикою С. Медника у підлітків-рекреантів

Групи досліджуваних (N=25)	Показники		
	Продуктивність (X _{ср})	Оригінальність (X _{ср})	Унікальність (X _{ср})
Підлітки-рекреанти 12 років	0,89	0,55	0,36
Підлітки-рекреанти 13 років	0,92	0,60	0,40

Таблиця 2

Результати дослідження структурних компонентів вербальної креативності за методикою діагностики вербальної та невербальної креативності (Дж. Гілфорд та П. Торренса в модифікації Е. Тунік) у підлітків-рекреантів

Групи досліджуваних (N=25)	Показники	Субтест 1	Субтест 2	Субтест 3	Субтест 4	Субтест 7
Підлітки-рекреанти 12 років	Продуктивність	0,90	0,85	0,89	0,88	0,91
	Гнучкість	0,65	0,60	0,63	0,62	0,62
	Оригінальність	0,55	0,53	0,55	0,56	0,57
Підлітки-рекреанти 13 років	Продуктивність	0,91	0,87	0,90	0,87	0,94
	Гнучкість	0,69	0,62	0,67	0,67	0,68
	Оригінальність	0,58	0,56	0,59	0,58	0,60

Аналіз результатів дослідження вербальної креативності за методикою діагностики вербальної та невербальної креативності (Дж. Гілфорд та П. Торренса в модифікації Е. Тунік) у підлітків-рекреантів 13 років виявив, що високий рівень розвитку у досліджуваних має показник вербальної продуктивності (X_{ср}=0,91; X_{ср}=0,87; X_{ср}=0,90; X_{ср}=0,87; X_{ср}=0,94), середній рівень розвитку має показник гнучкості (X_{ср}=0,69; X_{ср}=0,62; X_{ср}=0,67; X_{ср}=0,68), нижче середнього рівень виявлено за показником оригінальності

(X_{ср}=0,58; X_{ср}=0,56; X_{ср}=0,59; X_{ср}=0,58; X_{ср}=0,60). Також, як і у підлітків-рекреантів 12 років, труднощі викликали завдання субтесту 2.

За рис.1. ми можемо спостерігати, що рівень розвитку структурних компонентів вербальної креативності вище у підлітків-рекреантів 13 років, ніж у підлітків-рекреантів 12 років. Але найвищим показником в обох вікових групах виступає вербальна продуктивність, другим показником є гнучкість, третім показником є вербальна оригінальність.

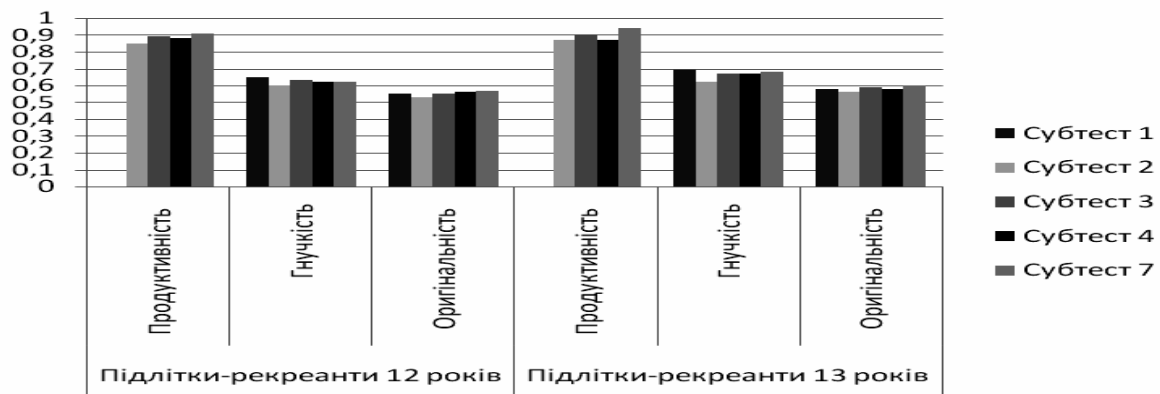

Рис.1. Результати діагностики структурних компонентів вербальної креативності за методикою діагностики вербальної та невербальної креативності (Дж. Гілфорд та П. Торренса в модифікації Е. Тунік) у підлітків-рекреантів 12-13 років.

Досліджено рівень розвитку гнучкості мислення за методикою А. С. Лачинса та виявлено, що серед підлітків-рекреантів 12 років 60% досліджуваних мають пластичне мислення, 40% досліджуваних мають ригідне мислення, тобто низький рівень креативної гнучкості. Серед підлітків-рекреантів 13 років 65% досліджуваних мають пластичне мислення, 35% дос-

ліджуваних підлітків-рекреантів 13 років мають ригідне мислення.

Проведений кількісний та якісний аналіз розвитку вербальної креативності, її структурних компонентів в підлітковому віці дав змогу виявити рівень розвитку вербальної креативності, а саме 15 підлітків-рекреантів (30%) мають високий рівень розвитку, 15 підлітків-рекреантів (30%) мають середній рівень

розвитку, 20 підлітків-рекреантів (40%) низький рівень розвитку.

В психологічній науці існує значна кількість розроблених програм з розвитку креативності, творчості підлітків. Значна частина їх присвячена розвитку інтелектуальної або особистісної креативності. Досить мало робіт присвячено розробці тренінгів з розвитку саме вербальної креативності у підлітків в умовах рекреаційного закладу.

Розробкою програм розвитку творчого мислення займалися такі зарубіжні психологи, як М. Вертгеймер (розвиток продуктивного мислення), П. Торренс (тренінг творчих здібностей на основі дивергентного мислення), Е. де Боно (розвиток латерального мислення). У вітчизняній психології спроби розвитку креативності відбуваються з позицій проблемного навчання (О. В. Брушлінський, М. І. Махмутов, В. Окунь), стратегіально-діяльнісного підходу (В. О. Моляко), стратегіально-семантичного підходу (С. М. Симоненко). Існують різні тренінгові системи розвитку креативного мислення: КАРУС (В. О. Моляко), ТРІЗ (Г. С. Альтшулер), тренінг креативності (А. Г. Грецов). Що стосується розробки комп'ютерних програм з розвитку креативності, то їх досить мало. І ті, що існують, спрямовані на розвиток творчих здібностей в молодшому шкільному віці. Адаже процес роботи учнів з різними комп'ютерними пакетами прикладних програм, опанування новітніх мультимедійних систем, пори-

нання у штучно створену віртуальну реальність позитивно впливає на розвиток творчого потенціалу особистості підлітка, стабілізує його самооцінку, впливає на розвиток інформаційної культури.

Виходячи з одержаних результатів емпіричного дослідження та вивчення особливостей розробки тренінгових програм з використанням інноваційних технологій, було розроблено психологічний тренінг з розвитку вербальної креативності у підлітків в умовах рекреаційного закладу. Розроблений тренінг спрямований на: а) розвиток вербальної продуктивності; б) розвиток вербальної оригінальності; в) розвиток гнучкості мислення; г) розвиток загальної креативності. Кожне заняття включає в себе завдання та вправи, спрямовані на створення психологічно комфортного клімату на занятті; завдання на розвиток структурних компонентів вербальної креативності з використанням сучасних інноваційних технологій; загальної креативності; елементи комунікативних тренінгів. Структура кожного заняття включає ритуал привітання, основний зміст, ритуал прощання, рефлексія. Заняття проводяться 2-3 рази на тиждень. Тренінг складається з 7 занять, тривалість кожного заняття 60-90 хвилин.

Проведено апробацію розробленого тренінгу з розвитку вербальної креативності підлітків в умовах рекреації та визначено, що відбулися зміни в оцінках за показниками структурних компонентів вербальної креативності.

Таблиця 3

Порівняльний аналіз рівнів розвитку показників структурних компонентів вербальної креативності у підлітків-рекреантів до та після проведення тренінгу (за методикою С. Медника)

Групи досліджуваних (N=10)	Показники					
	Продуктивність (X_{cp})		Оригінальність (X_{cp})		Унікальність (X_{cp})	
	До	Після	До	Після	До	Після
Підлітки-рекреанти експериментальної групи	0,70	0,81	0,45	0,56	0,25	0,35
$t_{кр}=2,23, p<0,05$	2,15		3,29		2,88	

Результати таблиці 3 свідчать про зростання рівня розвитку показників вербальної креативності у підлітків-рекреантів після проведення розвиваючого тренінгу. Так, зросли оцінки в роботах підлітків-рекреантів після проведення тренінгу за показниками вербальної продуктивності (з $X_{cp}=0,70$ до $X_{cp}=0,81$), вербальної оригінальності (з $X_{cp}=0,45$ до $X_{cp}=0,56$) та унікальності (з $X_{cp}=0,25$ до $X_{cp}=0,35$).

Для визначення значущості різниці в оцінках за показниками методики С. Медника нами було проведено перевірку результатів за допомогою t-критерію Стюдента. Результати перевірки отриманих даних за t-критерієм Стюдента свідчать про наявність статистично значущих відмінностей між оцінками за показ-

ником продуктивності ($t=2,15$, при $t_{кр}=2,23, p<0,05$), оригінальності ($t=3,29$, при $t_{кр}=2,10$) та унікальності ($t=2,88$, при $t_{кр}=2,23, p<0,05$).

Одержані результати дозволяють зробити висновки, що розроблений тренінг з розвитку вербальної креативності у підлітків-рекреантів є ефективним та може використовуватись в роботі психологічної служби рекреаційних закладів.

Перспективним на майбутнє є дослідження особливостей розвитку креативності в юнацькому віці в умовах рекреаційного закладу та розробка психологічного тренінгу з розвитку видів креативності з використанням комп'ютерних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверина И. С. Вербальный тест творческого мышления «Необычное использование» / И. С. Аверина, Е. И. Щербланова. М.: Соборь, 1996. – 60 с.

2. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2010. – 496 с.

3. Костюченко О. В. Реалізація творчого потенціалу особистості як рекреаційна проблема / О. В. Костюченко // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: зб. наук. праць / За ред. В. О. Моляко. – Т.12. – Вип.6. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2009. – С. 137-143.

4. Моляко В. А. Творческая конструктология (пролегомены) / В. А. Моляко – К.: «Освіта України», 2007. – 388 с.

5. Симоненко С. М., Грек О. М. Візуальна креативність: діагностика та комп'ютерні технології розви-

тку: монографія / С. М.Симоненко, О. М.Грек. – Оdesa: Фенікс, 2010. – 200 с.

6. Торшина К. А. Современные исследования проблемы креативности в зарубежной психологии / К. А.Торшина // Вопросы психологии, 1998. – №4. – С. 123-132.

7. Ушакова Т. Н. О психологии словесного творчества // Психологический журнал, 2007, том 28, № 4 – С. 90-100.

REFERENCES

1. Averina, I. S., Scheblanova, E. I. (1996). *Verbalnyy test tvorcheskogo myshleniya «Neobychnoe ispolzovanie» [Verbal test of creative thinking “Unusual usage”]*. Moscow: Sobor [in Russian].

2. Ilin, E. P. (2010). *Psikhologiya tvorchestva, kreativnosti, odarennosti [Psychology of creative work, creativity and giftedness]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].

3. Kostiuchenko, O. V. (2009). Realizatsiia tvorchoho potentsialu osobystosti yak rekreatsiina problema [Realization of creative potential of a personality as a problem of recreation]. *Aktualni problemy psikhologii: Problemy psikhologii tvorchosti: zb. nauk. prats – Current problems of Psychology: problems of Psychology of creativity, 6, 137-143*. V. O. Moliako (Ed.). Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU imeni I. Franka [in Ukrainian].

4. Molyako, V. A. (2007). *Tvorcheskaya konstruktologiya (prolegomeny) [Creative constructology*

(prolegomenon)]. Kiev: «Osvita Ukrainyi» [in Ukrainian].

5. Symonenko, S. M., Hrek, O. M. (2010). *Vizualna kreatyvnist: diahnostyka ta kompiuterni tekhnologii rozvytku: monohrafiia [Visual creativity: diagnostics and computer technologies of the development; monograph]*. Odesa: Feniks [in Ukrainian].

6. Torshina, K. A. (1998). *Sovremennyye issledovaniya problemy kreativnosti v zarubezhnoy psikhologii [Modern investigations of the problem of creativity in foreign Psychology]*. *Voprosy psikhologii – Psychological issues, 4, 123-132* [in Russian].

7. Ushakova, T. N. (2007). *O psikhologii slovesnogo tvorchestva [about Psychology of verbal creativity]*. *Psihologicheskii zhurnal – psychological journal, 4, 90-100* [in Russian].

О. М. Грек, Н. В. Овчаренко

ДИАГНОСТИКА И РАЗВИТИЕ ВЕРБАЛЬНОЙ КРЕАТИВНОСТИ У ПОДРОСТКОВ-РЕКРЕАНТОВ

В статье представлен теоретический анализ современных подходов к изучению креативности, ее видов и структурных компонентов. Рассматриваются результаты эмпирического исследования, направленного на изучение особенностей развития вербальной креативности у подростков в условиях рекреации. Раскрыты особенности разработки психологического тренинга по развитию вербальной креативности у подростков в условиях рекреации. Анализируются результаты апробации тренинга.

Ключевые слова: креативность, вербальная креативность, структура вербальной креативности, развитие вербальной креативности, подростковый возраст, рекреация.

O. M. Grek, N. V. Ovcharenko

DIAGNOSIS AND DEVELOPMENT OF VERBAL CREATIVITY OF TEENAGE HOLIDAYMAKERS

The article deals with the investigation of development peculiarities of verbal creativity structural components of adolescents in recreational establishments. The theoretical analysis of different approaches to the creativity problems is carried out. The author distinguishes the concepts of creativity and its types, considers the concept “verbal creativity” and its structural organization. Verbal creativity is regarded as a process of reintegrating verbal situation elements. The structure of verbal creativity includes such components as verbal productivity, verbal originality and flexibility. The product of verbal creativity is a new word product, i.e. a new unique oral or written text of any size and in any form: prosaic, poetic, free, monologic and dialogic. It is also determined that the prerequisites of developing verbal creativity in adolescence are the following: flexibility of thinking, behavior, desire to be free from stereotypes, acquiring knowledge, drive for originality, development of hypothetical character of cognition etc. the concept of recreation is investigated and it is considered as a process and means of human rehabilitation in physical, psychical, cultural and spiritual aspects. The author notes that the conditions of developing verbal creativity of teenagers in a recreation establishment are social support of their creative behavior and adequate positive self-esteem. The empirical research allowed revealing peculiarities of the development of verbal creativeness in adolescence under the conditions of recreation estab-

ishment. The index of verbal productivity is dominant among such teenagers; the index of verbal originality takes the second place after the productivity and the last one is the index of uniqueness. It is established that teenager holiday-makers have a high level of verbal productivity, medium level of flexibility and low level of verbal originality. The article also presents a special psychological training of the development of teenagers' creativity in recreation establishments by means of innovative technologies. This training is oriented to the development of verbal productivity, verbal originality, flexibility of thinking and general creativity. Every lesson includes tasks and exercises aimed at creation of psychologically comfortable climate at a lesson, development of structural components of verbal creativity applying modern innovative technologies etc. Training approbation showed positive changes in the development of the level of structural components of verbal creativity.

Keywords: creativity, verbal creativity, structure of verbal creativity, development of verbal creativity, adolescence, recreation.

Подано до редакції 08.09.2014
